

Nadporučík Štefan S a r v a š

Mírové mise ve světle sociologických poznatků

Konec studené války jenom zvýraznil problém nových úkolů ozbrojených sil. Problémům armády a vojenské organizace po pádu železné opony je věnována značná pozornost. Patrná je i snaha najít pro toto období nové pojmenování. Obecně se ujal dva pojmy. Prvním je pojem bezválečná společnost (warless society), který zavedl Charles C. Moskos¹, a druhým post-vojenská společnost (post-military society), použitý Martinem Shawem².

I když v některých aspektech se autoři neshodují, základní idea je jasná; totiž, že *ozbrojené síly a jejich úkoly budou muset v budoucnu projít zásadní změnou jejich úkolů*. Když se pokusíme sumarizovat názory těchto dvou autorů na budoucí podobu ozbrojených sil, nacházíme následující portrét:

- Budou do jisté míry spíše policejními silami a jejich nasazení můžeme očekávat spíše pod vlajkou OSN, případně jiných mezinárodních organizací než pod vlajkou národní.
- Budou dobrovolnými a plně profesionálními institucemi.
- V ozbrojených silách budou lepší pracovní podmínky, aby byly schopné konkurovat na trhu práce: tj. lepší plat, flexibilní pracovní doba, otevřenost vůči ženám a minoritám.

* * *

V následující části se budu věnovat jenom prvnímu problému, který jsem nastínil: nasazení národních vojenských jednotek jako policejních sil pod vlajkou OSN, případně jiných mezinárodních organizací.

Jde o úkol, který předvídal už M. Janowitz v dnes již klasické knize *Profesionální voják*, kde místo pojmu ozbrojené síly v souvislosti s případnými novými úkoly použil pojem *policejní síly*. Podle něj jde o síly neustále připravené k činnosti, které používají minimálního násilí a kladou důraz na hledání životaschopných mezinárodních vztahů k eliminaci konfliktu. Za akce tohoto charakteru můžeme považovat např. nasazení vojenských jednotek v Perském zálivu, bývalé Jugoslávii, Somálsku, Kambodži ap.

Mírové operace, naděje a realita

To, že jde o problém velice aktuální, se ukázalo (mj.) i na letošním IV. mezinárodní konferenci ERGOMAS (European Group on Military and Society), kde byl problémům spojeným s novými úkoly ozbrojených sil a jejich nasazením v jednotkách OSN, případně v mezinárodních akcích jiného charakteru, věnován panel „Mírové operace, naděje a realita“ a přednáška italského brigádního generála Bruno Loi, který byl velitelem italských jednotek v Somálsku.

O vstup do problematiky mírových operací se postaral italský politolog Giuseppe Cucchi, který poukázal na to, že musíme rozlišovat mezi dvěma tendencemi u mírových operací, a to:

- * **Peace-keeping** - cílem je zabránit rozšíření vojenského konfliktu, případně tlumit tento konflikt. Úkoly ozbrojených sil se zde více blíží svému původnímu předurčení - použití síly (válka v Perském zálivu) nebo odstrašení silou (bývalá Jugoslávie);
- * **Peace-building** - cílem je zabránit další devastaci země, případně restaurovat infrastrukturu a někdy dokonce i politický systém. Tyto úkoly jsou velice odlišné od těch, pro které jsou většinou vojenské jednotky cvičeny (Somálsko).

Na G. Cucchiho navázal italský politolog Guido Sertorio, který se věnoval dvěma problémům spojeným s mírovými operacemi, ke kterým dochází v zemi, odkud jsou jednotky vysílány. Na tyto dva aspekty pak ve svém referátu poukázali i belgičtí sociologové Philippe Manigart a Eric Malier. Jde o:

■ **Rekrutaci** - která se stává problémem, především v případě nasazení vyšších počtů lidí. Mírové mise s sebou nesou ohrožení na životě a je velice problematické nasazovat vojáky základní služby. Belgičtí sociologové ukázali na stále výraznější tendenci mladých mužů preferovat stálé a perspektivní zaměstnání, které není vzdálené od místa bydliště a nepřináší žádné riziko. Současně se ukazuje, že zájem na nasazení v rámci mezinárodních misí, které jsou poměrně výnosné (italští vojáci na nejnižších stupních dostávají asi 4000 amerických dolarů, jejich němečtí kolegové mají možnost ušetřit asi 50 tisíc marek za 6 měsíců služby v jednotkách OSN), má ta část mladé populace, která je nedostatečně vzdělaná, nezkušená a málo motivovaná pro službu v jednotkách tohoto charakteru. Další problém, který je spjat s rekrutací, je ten, že ke službě se hlásí mladí muži s představou Supermana nebo Ramba, kteří jsou ovšem nejméně vhodní pro úkoly v rámci mírových operací. Ideálním jedincem je naproti tomu mladý člověk, schopný pochopit kulturu země, v níž je nasazen, komunikativní jedinec, schopný řešit problémy a konflikty nenásilnou cestou.

■ **Podporu veřejnosti** - veřejnost většinou akceptuje mírové operace krátkodobého charakteru. Ty se však mohou dlouhodobě stát velice těžko legitimizovatelné, a to platí především v případě nepřímých úspěšných misí, případně u operací s nejasnými a zamlženými cíli, které obyvatelstvo nepodporuje. Veřejnost potom negativně reaguje na zabití nebo zranění vojáků vlastního státu v mírových operacích a zpochybňuje nejen legitimitu nasazení vlastních vojáků, ale zaujímá i nega-

tivnější postoje vůči politickým seskupením, případně politikům, kteří toto nasazení prosadili.

Bundeswehr a tzv. nové úkoly armády

K velice zajímavému problému vztahu Bundeswehru k tzv. novým úkolům armády a v této souvislosti i mírovým operacím se vyslovil Jürgen Kühlmann. Poukázal na úkoly Bundeswehru v době studené války a na postavení ozbrojených sil po pádu železné opony. Zdůraznil různé politické názory, které panovaly mezi německými politiky v souvislosti s tzv. novými úkoly armády. Na jedné straně křesťanští demokraté a liberálové zdůrazňovali fakt, že Německo musí převzít svůj díl zodpovědnosti za ochranu lidských práv, v boji proti genocidě a v zajištění světového míru. Parlamentní opozice (SPD) se v postojích k problému změny německé ústavy, která by dovozovala nasazení vojáků Bundeswehru v rámci jednotek OSN, rozštěpila do několika frakcí. Kühlmann současně poukázal i na kritické hlasy německého tisku, který varoval a poukazoval na neblahé dopady operace v Somálsku, především v případě amerických jednotek. Analyzoval i postoje německé veřejnosti, která spíše odmítala zapojení vojáků Bundeswehru do mírových operací (podpora zapojení v těchto operacích v průběhu let 1992 a 1993 spíše klesala než rostla; - v listopadu 1992 nasazení Bundeswehru pod mandátem OSN v čistě mírových misích podporovalo 29 % německého obyvatelstva a 15 % souhlasilo i s nasazením v bojových misích, tj. 44 % podporovalo zapojení do akcí OSN, v dubnu 1993 nasazení vojáků Bundeswehru v mírových misích podporovalo 21 % a ve vojenských misích pod mandátem OSN 12 % německého obyvatelstva, tj. podporu zapojení do akcí OSN vyjádřilo už jen 33 %). Jürgen Kühlmann pak v diskusi poukázal i na to, jak účast v mírových misích ovlivňuje mladé muže, kteří se rozhodují mezi civilní a vojenskou službou. Dokumentoval to na příkladě války v Perském zálivu, kde Německo nemělo své jednotky. Před válkou v zálivu ročně žádalo o civilní službu průměrně 65 tisíc mladých Němců. V roce 1992 to však bylo 151 tisíc a v roce 1993 133 tisíc mladých mužů.

Limity mírových operací

Rovněž Daniel Rich, mladý francouzský politolog, se věnoval limitům mírových operací. Poukázal na známé problémy s rekrutací a legitimizací, ale zvýraznil i jiné aspekty:

- *Problém mezinárodního velení*, které někdy spíše vyvolává chaos a není schopno efektivně řešit vzniklé konfliktní situace a koordinovat činnost jednotek.
- *Problém ekonomických nákladů*, které jsou u některých zemí příliš vysoké. Za vhodné se považuje 1-2 % vojenského rozpočtu země. Některé země však překročily 4 % ročního rozpočtu (např. Itálie).
- *Problém přípravy vojáků* pro mírové mise. Ukazuje se, že tyto mise potřebují nejen jiný typ vojáků, ale i odlišný výcvik, než jaký prováděla klasická armáda.

- *Problém dosažení politického konsenzu o úkolech jednotky a jejím případném nasazení do bojových akcí v zemi, která vojáky vysílá atd.*

Účast hostitelské země na misích OSN

Speciální část programu konference byla věnována italské účasti na misích OSN. K této tematice přednesl přednášku brigádní generál Bruno Loi, který se na základě svého působení zaměřil především na operaci IBIZ (tj. na italskou účast na mírové misi v Somálsku), které velel. Úvodem připomněl, že italské jednotky (když neuvažujeme o účasti pozorovatelů) se doposud zúčastnily pěti misí - viz tabulku.

Tabulka

P. č.	Stát	Léta	Počet vojáků
1.	LIBANON	1982-1982	10 000
2.	KURDISTÁN (IRÁK)	1991	1200
3.	ALBÁNIE	1991-1993	1000
4.	SOMÁLSKO	1991-1993	I. etapa 3500
			II. etapa 28 000
5.	MOZAMBIK	1993	1000

Jako hlavní problémy spojené zejména s účastí v Somálsku vymezil problém:

- * operačního zajištění bezpečnosti.
- * kontroly teritoria.
- * humanitární pomoci.

V souvislosti se situací v Somálsku (hladomor a politická nestabilita) se jako nejzávažnější ukázaly obtíže spojené s humanitární pomocí. Generál Bruno Loi poukázal na výrazná omezení přípravy vojáků, kteří i přes speciální výcvik nejsou plně připraveni na úkoly, jež vůbec nesouvisí s klasickou činností vojenských jednotek.

Mezi akce humanitárního charakteru zařadil:

- **Sociální operace** - jde především o udržování a rozvoj infrastruktury, zajištění fungování pošt, policie, výstavba a udržování nemocnic, rekonstrukce tratí, cest a budov, řešení problémů uprchlíků a uprchlických táborů, zavodňování půdy ap.
- **Psychologické a sociologické služby** - jako důležité se ukázaly problémy spjaté se zjišťováním mínění a nálad nejen vojáků, ale i místního obyvatelstva, vydávání časopisů a novin. Výrazně se projevila i potřeba informovat vojáky o jiné kultuře, zvycích domorodého obyvatelstva a potřeba navazovat kontakty s místní elitou.

■ **Akce strategicko-politického charakteru** - ukázalo se nutné poznat místní kulturu, místní elitu a na základě toho hodnotit riziko vzniku regionálního konfliktu. Původní zámysl byl nevměšovat se do kmenových a politických sporů v zemi, která bývala italskou kolonií. Ukázalo se však, že je to nemožné. Bylo potřebné vypracovat projekt stabilizace místní situace a na různých úrovních jednat s místními kmenovými a politickými představiteli, kteří měli rozličné zájmy. Ukázalo se, že část starší inteligence stále mluví italským jazykem, což umožnilo kontakty italských vojáků s místní elitou. Jako poslední velice významný úkol v této oblasti se jeví potřeba legitimizovat mandát, a to jak v zemi, ve které jednotky působí, tak i na domácí politické scéně. Jestliže legitimizace na domácí politické scéně je úkol domácích politiků, tak potvrzení mandátu v místě nasazení je úkolem vojáků.

Nejdůležitější jsou humanitární aspekty

Na závěr se generál Bruno Loi pokusil získané sociologické poznatky shrnout do následujících bodů:

1. **Mírové mise jsou souhrnem vojenských a humanitárních aspektů, kde převládají aspekty humanitární.** Jako velice důležitá se jeví spolupráce s různými humanitárními organizacemi, které vůbec nepodléhají vojenskému velení (v místě nasazení italských jednotek současně působilo 2800 italských humanitárních pracovníků).
2. Protože jde nejen o vojenskou akci, ale především akci mírovou, je kladen velký **důraz na psychologický výběr vojáků**, kteří musejí být nejen schopni plnit bojové úkoly, ale musejí pochopit i místní kulturu. Je třeba poznamenat, že italská vláda nasazuje do těchto akcí vojáky, kteří vykonávají vojenskou základní službu. Jejich výběr do jednotek však probíhá již při nástupu vojenské služby, kdy se zjišťuje, zda-li jsou mladí muži ochotni sloužit v mírových jednotkách. V případě kladné odpovědi jsou zařazeni do brigád, připravených k nasazení v mírových misích. Tyto jednotky procházejí speciálním výcvikem. Po ukončení služby v mírových operacích jsou mladí muži dotazováni na případnou další službu v armádě. Ukazuje se však, že mají zájem spíše o krátkodobě působení v humanitárních organizacích, s jejichž prací se seznámili při nasazení.
3. Velice důležitá je **politická legitimita akce**, když vláda musí odpovědět na otázky o přínosu mírové operace, o mezinárodních důsledcích nasazení vojenských jednotek v problémové oblasti a zda akce splnila účel.

* * *

Celkově se na konferenci ERGOMAS ukázalo, že působení v mírových operacích vyvolává potřebu změn úkolů armády i změn vojenské organizace. Mírové mise přinášejí mnoho problémů, které teprve čekají na své řešení. Je třeba vzít v úvahu, že mnohé názory v současnosti jenom krystalizují. Přesto se zdá, že